

Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych.

Red. Józefa Brągiel i Beata Górnicka. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2012, 451 s., ISBN 978-83-7395-505-9

Spełnienie się w roli rodzicielskiej stanowi ważny cel życiowy większości ludzi mających i pragnących mieć dzieci. Jednakże nieustannie zmieniająca się rzeczywistość w niemalże wszystkich sferach ludzkiej egzystencji sprzyja wyłanianiu się nowego, często nietradycyjnego charakteru współczesnego rodzicielstwa. „Nowe macierzyństwo” i „nowe ojcostwo” determinowane są wieloma czynnikami natury makro- i mikrospołecznej mającymi swoje źródła w czynnikach osobowościowych, społeczno-kulturowych, ekonomicznych, instytucjonalnych czy politycznych. Dynamika życia codziennego uniemożliwia zastosowanie jednego optymalnego wzorca rodzicielstwa. Stąd tak często obserwujemy przykłady ról społecznych matki i ojca zgoła odmienne od tradycyjnych czy stereotypowych, zgodnych z oczekiwaniami społecznymi: wizerunku „matki Polki” poświęcającej się wychowaniu dzieci czy nieobecnego dotąd w wychowaniu i praktykach opiekuńczych ojca.

Prezentowana praca *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych* pod redakcją naukową prof. zw. dr hab. Józefy Brągiel oraz dr Beaty Górnickiej z Uniwersytetu Opolskiego ukazuje interesujący przegląd stanowisk reprezentantów nauk pedagogicznych dotyczących roli matki i ojca na tle współczesnych przemian społecznych.

Recenzowana praca składa się z trzech części, w których teksty zostały podporządkowane określonej tematyce. W pierwszej części podejmuje

się dyskusję na temat istoty rodzicielstwa w kontekście współczesnych przemian społecznych. W drugiej części pracy przedstawiono różne oblicza rodzicielstwa. Trzecia, ostatnia część ukazuje współczesne zagrożenia w realizacji ról rodzicielskich.

Pierwszą część, na którą składa się 11 artykułów, otwiera tekst Józefy Brągiel, który wskazuje na znaczenie i istotę przemian społecznych dla współczesnego rodzicielstwa, szczególnie dla partnerskiego rodzicielstwa i nowego ojcostwa. Autorka kolejnego artykułu w tej części, Anna Kwak, zastanawia się, czy rodzicielstwo to inwestycja w przyszłość i czy jest zawsze owocnym działaniem. Przekonuje, że rodzicielstwo to inwestycja w skali mikro, ale i w skali makro; dzięki takiemu ujęciu dostrzega potrzebę podejmowania działań z zakresu polityki społecznej nastawionej na rodzinę i rodzicielstwo. Barbara Kromolicka podejmuje kwestię jakości współczesnego rodzicielstwa, wyraźnie akcentuje znaczenie umiejętności bycia rodzicem oraz wiedzy rodziców na temat opieki nad dziećmi i ich wychowania. Ewa Syrek porusza problematykę promocji zdrowia w środowisku wychowawczym dzieci i młodzieży; zwraca uwagę na liczne czynniki zdrowotne determinujące pomyślność procesów wychowawczych rodziców, analizuje w tym kontekście funkcje i styl życia współczesnej rodziny. Istotą kolejnego artykułu, autorstwa Danuty Opozdy, stanowią rozważania nad związkiem rodzicielstwa z poczuciem sensu współczesnego człowieka. Autorka bada związek między poczuciem sensu życia rodziców a ich podmiotową wiedzą o wychowaniu potomstwa. Danuta Lalak natomiast analizuje macierzyństwo/rodzicielstwo w kontekście zmiany społecznej. Przystawia trzy modele macierzyństwa, które wyróżnia teoretycznie, opierając się na tych oto czynnikach zmiany społecznej: macierzyństwo naturalne, macierzyństwo świadome i refleksyjne. Autorka uważa, iż coraz wyraźniej macierzyństwo jest traktowane jako pewien rodzaj życiowej inwestycji oraz indywidualne zadanie. Z jednej strony coraz częściej „obserwujemy izolację macierzyństwa od struktur społecznych (rodziny bliższej i dalszej)” (s. 104–105), a z drugiej jego uspołecznienie w wirtualnej sieci. Tomasz Sosnowski przedstawia różnorodność możliwości realizacji ojcostwa w zmieniającej się perspektywie społecznej na przykładzie współczesnego przekazu medialnego. Autor w swoich analizach wyraźnie podkreśla, że w procesie wychowawczym role matki i ojca są nieco odmienne, aczkolwiek tak samo ważne. Swoją uwagę skupia na godnych naśladowania przykładach ojcostwa w najpopularniejszych polskich serialach. Lucie Smutkowa i Martin Smutek w artykule *Industrial age means industrial family and partenthood* charakteryzują rodzinę i rodzicielstwo z perspektywy społeczeństwa przemysłowego, opierają się przy tym na swoich ojczystych – czeskich – doświadczeniach. Zdaniem tych autorów, „bycie rodzicem w społeczeństwie późnoprzemysłowym (instytucją rodzicielską) staje się typową ryzykowną instytu-

cją” (s. 128–129) (tekst opublikowany został w języku angielskim). W kolejnym artykule jego autorka Wioletta Danilewicz podejmuje problematykę rodzicielstwa na odległość. Przedstawia trudności, na jakie napotykają rodziny podczas migracji zagranicznych samych rodziców. Podkreśla wyraźnie, opierając się na wnioskach z badań własnych, iż „aby minimalizować negatywne doświadczenia rodzin transnarodowych, nie powinno się ich stygmatyzować, ale przede wszystkim wspierać przez politykę, dając możliwość zabezpieczenia potrzeb bez konieczności migracji” (s. 147). Pojęciem partnerstwa rodziców w opiece nad dzieckiem i w jego wychowaniu zajęła się Beata Zięba-Kołodziej. Autorka na podstawie wnikliwej analizy materiału badawczego dowodzi, że współczesne rodziny polskie charakteryzuje raczej tradycjonalizm w domowej przestrzeni, a prawdziwe partnerstwo widoczne jest głównie w deklaracjach. Sprawiedliwość tego podziału – jak twierdzi Zięba-Kołodziej – zdeterminowana jest wieloma czynnikami, głównie pracą zawodową. Pierwszą część opracowania zamyka artykuł Krystyny Węgrzyn-Białogłowicz, w którym przedstawiony został obraz alternatywnych form małżeńsko-rodzinnych w ocenie młodzieży akademickiej; ponadto podjęto tu kwestię akceptacji legalizacji związków partnerskich mniejszości seksualnej.

Artykuły zamieszczone w drugiej części publikacji ukazują problematykę rodzicielstwa, które z różnych przyczyn realizowane jest w strukturach rodzin niepełnych, zrekonstruowanych, gdzie rola samotnej matki czy samotnego ojca ujawnia trudności w procesie wychowawczym.

Drugą część opracowania otwiera tekst Zbigniewa Domżała, który podejmuje problematykę jakości życia rodzin niepełnych. Autor wyraźnie podkreśla, że sytuacja rodzin niepełnych jest trudna pod wieloma względami (szczególnie pod względem ekonomicznym) i wymaga wzmożonej pomocy, głównie instytucjonalnej, państwa. Maja Piotrowska opisuje oblicze samotnego macierzyństwa na podstawie przekazów dorosłych dzieci rozwiedzionych rodziców. Zdaniem tej autorki, ocena roli matki dzieci rozwiedzionych w ich dorosłym życiu zależy głównie od więzi i relacji ukształtowanych w dzieciństwie, szczególnie w okresie rozvodu i czasu, który nastąpił tuż po nim. Aspekty rodzicielstwa w rodzinach wielodzietnych opisała Paulina Forma, która skupiła się na wskazaniu istotnych mitów i faktów funkcjonowania takich rodzin. Grażyna Kowalczyk ujawnia kulisy rodzicielstwa nastoletnich matek; przedstawia historie dziewczyn, które w młodym wieku zostały matkami. Z kolei Łukasz Paweł Ratajczak prezentuje problem ojcostwa wśród nastolatków. Zwraca uwagę, iż podjęty problem badawczy ma wymiar indywidualny, ale również ogólnospołeczny. Sylwia Badora oraz Jan Basiaga przedstawiają autentyczne oblicze rodzicielstwa na podstawie badań przeprowadzonych w pogotowiach rodzinnych. Zdaniem autorów, „przedstawiony obraz rodzicielstwa jest przykładem rodzicielstwa krzywdzącego, destruktywnego, powodujące

konieczność zmiany dziecku środowiska opiekuńczo-wychowawczego, tak by mogło w miarę normalnie się rozwijać” (s. 272). Andrzej Ładyżyński przedmiotem swoich zainteresowań czyni blogi adopcyjne. Wskazuje, iż dostępne „blogi kandydatów i rodziców adopcyjnych to bogata i wartościowa poznawczo przestrzeń blogosfery” (s. 289). Adam Konopnicki w swoim raporcie z badań przedstawia rolę, jaką często odgrywa starsze rodzeństwo w rodzinach wielodzietnych. W opinii tego badacza starsze rodzeństwo często przejmuje obowiązki rodzicielskie swoich rodziców. Ostatni z zamieszczonych w części drugiej artykułów (Anety Ostaszewskiej) to próba stworzenia popkulturowego wizerunku ojcostwa na przykładzie postaci Michaela Jacksona, „jako najlepszego taty, jakiego można sobie wyobrazić” (s. 303).

W trzeciej, a zarazem ostatniej, części opracowania przedstawiono różnorodne przykłady zagrożeń, na jakie napotyka rodzicielstwo we współczesnych realiach, nie tylko w rzeczywistości polskiej.

Autorka pierwszego artykułu w ostatniej części – Arletta Garniewicz – wylicza realne zagrożenia (między innymi wpływ mediów: telewizji, Internetu czy gier komputerowych; a także różne formy uzależnień), które mają destruktywny wpływ na proces wychowania dzieci i młodzieży. Z kolei Małgorzata Orłowska demaskuje oblicza biedy polskich dzieci; dowodzi, iż niedostatek jest istotnym zagrożeniem w kontekście rodzicielstwa. Małgorzata Wolska-Długosz, niejako kontynuując ten wątek tematyczny, zwraca uwagę na kwestię bezrobocia rodziców i ich trudności, które determinują możliwość realizacji roli matki i ojca. Jolanta Biała pisze o dzieciństwie gorszych szans – wskazuje obszary wykluczania dzieciństwa w społeczeństwie ryzyka. Tematem kolejnego tekstu, Anny Žilovej, jest trudna sytuacja na rynku pracy matek z małymi dziećmi w Republice Słowackiej (tekst w języku słowackim). W dwóch następnych artykułach przedstawiono przykłady przemocy rodzicielskiej wobec dzieci: Anna Śniegulska opisuje społeczne konteksty przemocy w rodzinie, wyliczając różne formy krzywdzenia dzieci, natomiast Malcolm Payne podejmuje problematykę nadużyć władzy rodzicielskiej z perspektywy doświadczeń brytyjskich (tekst w języku angielskim). Ostatni artykuł prezentowanej pracy jest autorstwa Emilii Janigovej. Podjęto w nim kwestię konieczności posiadania przez rodziców odpowiedniego zasobu/zestawu kompetencji niezbędnych do realizacji roli matki i ojca (tekst w języku słowackim).

Brak możliwości zastosowania uniwersalnego wzorca powoduje różnorodność realizacji współczesnych ról rodzicielskich. Dynamiczne zmiany w naszej codziennej rzeczywistości sprawiają, że role matki i ojca są na nowo definiowane, adekwatnie do możliwości. „Dzisiejsi rodzice nie wiedzą, jak powinni uczyć swoje dzieci, które tak zasadniczo różnią się od nich w młodości, a i większość dzieci nie potrafi uczyć się od rodziców

i starszych, do których nigdy podobna nie będzie”¹. Prezentowana publikacja ukazuje czytelnikom wiele interesujących poznawczo i empirycznie przykładów realizacji ról matki i ojca we współczesnej rzeczywistości w doświadczeniach polskich, ale także czeskich, słowackich i brytyjskich. Przedstawione egzemplifikacje ujawniają szereg trudności, jakie napotykają rodzice w trakcie realizacji procesu wychowawczego. Praca z pewnością stanowi interesujące źródło wiedzy dla zainteresowanych tematyką rodzicielstwa obecnych, ale i przyszłych rodziców, a także nauczycieli i wychowawców. Redaktorki wydania mają nadzieję – którą wyraziły we wstępie do książki – że zaprezentowana tematyka będzie sprzyjać kontynuacji naukowej debaty wokół istoty rodzicielstwa w kontekście współczesnych przemian społecznych oraz wymianie doświadczeń. W imieniu swoim i czytelników życzę redaktorkom tomu, by ich oczekiwania się spełniły.

¹ M. Mead: *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*. Przeł. J. Hołówka. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, s. 118.

Agata Rzymelka-Frąckiewicz